

Використання нових технологій і різноманітних компонентів боєприпасів із синтетичних полімерних матеріалів значно змінило якісні характеристики пострілу з гладкоствольної зброї, а використання полімерних компонентів боєприпасів призвело до значних змін в розподілі слідів пострілу на перешкодах і появи нових специфічних слідів та пошкоджень. Використання деяких елементів, що виготовлені з полімерних матеріалів, для виготовлення боєприпасів до гладкоствольної зброї вперше запропонували конструктори американської фірми «Вінчестер Вестерн» ще в 60-х роках минулого століття. З початку ними було застосовано пластмасову смужку як концентратор для шроту, а пізніше було розроблено уніфікований пиж, який мав вигляд контейнера для шроту і полімерного обтюратора, що значно покращало балістичні характеристики пострілу. Полімерні компоненти боєприпасів завдяки їх масі і складній конфігурації завдають значні ушкодження і залишають специфічні сліди на перешкодах.

Степанюк Руслан Леонтійович,
професор кафедри криміналістики, судової
експертології та домедичної підготовки
факультету № 1 Харківського національного
університету внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, професор

АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИКИ ТА СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

В нинішніх умовах активної фази збройного конфлікту, зумовленого російською збройною агресією проти України, в діяльності правоохоронних органів вагомого значення набуло виявлення та розслідування воєнних та інших пов'язаних із війною злочинів. Цей напрям зараз є пріоритетним, адже спрямований на відновлення справедливості через притягнення осіб, які вчинили і продовжують вчиняти злочини агресії, геноциду, порушення законів і звичаїв війни, кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України, проти життя та здоров'я людини, її статевої свободи та недоторканності тощо.

Важливу роль у забезпеченні процесу доказування відіграють спеціальні знання у різних галузях природничих і технічних наук, реалізація яких у кримінальному провадженні здійснюється насамперед шляхом залучення спеціалістів і експертів. Відповідно перед криміналістичною наукою і практикою поставили нові виклики, що полягають у необхідності розвитку нових напрямів, пов'язаних із застосуванням досягнень науки і техніки для вирішення специфічних завдань з розслідування згаданої вище категорії кримінальних правопорушень. Звернемо увагу лише на деякі з них.

В умовах війни надзвичайної актуальності набули молекулярно-генетичні дослідження, що в першу чергу пов'язано з масштабністю завдань з ідентифікації загиблих. В цьому сенсі варто відзначити, що технічні можливості ДНК-аналізу в цьому напрямі на сьогодні є солідними. Але в національній практиці правоохоронних органів і експертних установ виникли труднощі правового й організаційного характеру, що не дозволяє повною мірою використовувати переваги криміналістичного дослідження ДНК.

Відсутність у кримінальному процесуальному законодавстві України норм, які передбачають проведення перевірочних досліджень спеціалістами, фактично унеможливлює ефективне використання приладів швидкого ДНК-тестування (rapid-DNA) поза межами судово-експертних установ. Але перевагою таких засобів є саме простота (завдяки повній автоматизації) і швидкість процесу дослідження, який при цьому має більш високу вартість. Практика підрозділів криміналістичного забезпечення досудового розслідування Національної поліції підтверджує їх корисність на прикладі використання американських систем експрес-аналізу ДНК ANDE. Але результати, одержані поліцейськими криміналістами внаслідок таких тестувань, не мають процесуального значення і підлягають повторній перевірці шляхом проведення судової молекулярно-генетичної експертизи, що значно збільшує витрати і майже зводить нанівець переваги в швидкості одержання результатів.

З іншого боку варто пам'ятати, що системи експрес-аналізу ДНК демонструють найбільш високі результати щодо тестування зразків живих осіб. У деяких випадках їх доцільно застосовувати і для дослідження помертних зразків. Але вони не призначені для аналізу біологічних слідів з місця події, особливо невеликих за розмірами. Руйнівні методи криміналістичного ДНК-аналізу призводять до неможливості перевірити результат за такими слідами шляхом їх повторного дослідження.

Враховуючи вищевказане зауважимо, що зараз надзвичайно актуально видається потреба у вирішенні проблеми унормування питань використання засобів і методів криміналістичного дослідження ДНК в кримінальному процесі, а також вжиття заходів організаційного характеру щодо забезпечення належного рівня якості за цим напрямом роботи та співвідносності одержаних результатів. Корисним в цьому аспекті видається і належне науково-методичне забезпечення проблематики криміналістичного ДНК-аналізу, чого в Україні поки що бракує з причини недостатньої розробленості даної галузі криміналістичної техніки в цілому.

Під час війни особливо гостро постала також і проблема слабого наповнення національної бази даних ДНК, що значно ускладнює ідентифікацію загиблих. Лише у 2023 році набув чинності відповідний профільний закон. Технічна підготовка до виконання його

приписів триває. Сподіваємось на істотні позитивні зрушення в цьому напрямі у найближчі часи.

Ще одним вагомим напрямом розвитку криміналістичної техніки, який має схожі проблеми, є дослідження цифрових доказів. В умовах загальної цифровізації багатьох сфер життя суспільства він має надзвичайно важливе значення й у системі технічного забезпечення процесу доказування різних видів і груп кримінальних правопорушень. Розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних зі збройною агресією проти України, не є виключенням. Методи цифрової криміналістичної розвідки та розвідки на основі відкритих джерел демонструють відчутні результати у викритті правопорушників. Криміналістичні дослідження мобільних пристроїв, додатків і програм фактично стали невід'ємною частиною процесу збирання доказів у кримінальних провадженнях про державну зраду, шпигунство, диверсії, колабораційну діяльність тощо. Але тут знову ж таки є потреба у нормативному врегулюванні таких досліджень, що дозволило б надати процесуального статусу результатам пошуку інформації у відкритих джерелах, а також виявлення та фіксування віддалених даних (які зберігаються у хмарних сховищах).

Наведеними аспектами, безумовно, не обмежуються перспективи розвитку криміналістики та судової експертизи в умовах війни. Але вони ілюструють гостру потребу не просто у вдосконаленні існуючих, а у формуванні нових напрямів криміналістики (новітніх галузей криміналістичної техніки, криміналістичної тактики і методики).

Ващук Олеся Петрівна,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри криміналістики,
детективної та оперативно-розшукової
діяльності Національного університету
«Одеська юридична академія»

СКЛАДОВІ МЕХАНІЗМУ ЗЛОЧИНУ: НЕЗАКОННЕ ВИКОРИСТАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНОЇ ПОЖЕРТВИ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ

Криміналістична характеристика незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійної пожертви або безоплатної допомоги, складається з ретельного аналізу різних аспектів особи злочинця та його діяльності. Одним з ключових складових криміналістичної характеристики є механізм злочину (підготовка, вчинення, приховання), що залежать від обставин, специфіки ситуації та особистих характеристик злочинця та може характеризуватися через таке:

1. Фіктивна чи «напівфіктивна» благодійна діяльність (створення фіктивних громадських чи благодійних організацій для